

Claudia van Werkhoven
Fontys Hogescholen, Tilburg
Contact: C.vanwerkhoven@fontys.nl

Deugden in de wereldliteratuur

“De bemiddeling van de literatuur is geen garantie, maar zonder haar zou de genade van een intelligent hart voor altijd voor ons onbereikbaar zijn. En we zouden misschien de wetten, maar niet de jurisprudentie van het leven kennen” (Finkelkraut 2010).

Wat is er bekend over hoe literatuur en morele vorming zich tot elkaar verhouden? Een centrale – maar ook controversiële – claim die in de geschiedenis van de filosofie meerdere malen terugkomt en ook door moderne auteurs wordt onderschreven, is dat je van lezen een beter mens wordt. Die claim roept allerlei vragen op, zoals:

1. Wat is dan een ‘beter mens’?
2. Maakt het voor die vorming uit wat je precies leest, en hoe je leest?
3. Hoe zou het lezen van fictie je in de realiteit een beter mens maken?

Ook filosofe Martha Nussbaum gelooft in een causale relatie tussen het lezen van boeken en het goede doen. De verbindende factor zoekt Nussbaum in ‘de verbeelding’, die zowel in het creatieve als in het morele proces een rol speelt.

Het mentale proces dat moreel gedrag tot stand brengt, komt volgens Nussbaum neer op een imaginaire verplaatsing in een situatie die om een morele reactie vraagt. Literatuur stimuleert je om je in te leven in de personages, situaties en gebeurtenissen en kan op die manier bijdragen aan een grote praktische wijsheid. Nussbaum denkt dat het vermogen tot moreel handelen getraind kan worden door stimulatie van de verbeelding, waartoe literatuur het gedroomde hulpmiddel is. Literatuur oordeelt niet, maar toont, en zet aan het denken. Door na te denken over de morele kwesties die zich via de literatuur aandienen, zou je dus een ‘beter’ mens kunnen worden.

Onze studenten zijn nog zoekende naar hun identiteit als ze bij ons op de lerarenopleiding komen. Tevens wordt van hen verwacht dat ze al snel de rol van docent vervullen. Daar een weg in zien te vinden, kan soms heel verwarrend zijn. Literatuur kan hen daar eventueel bij helpen. In dat kader heb ik tijdens schooljaar 2014-2015 een onderzoek uitgevoerd naar de vraag hoe morele aspecten van wereldliteratuur kunnen worden besproken. In de wereldliteratuur zitten veel morele aspecten verborgen. Tijdens de literatuurlessen komen voornamelijk de literaire aspecten aan bod. Gesteld dat literatuur belangrijk is voor de ontwikkeling van de narratieve verbeelding en empathie

(Nussbaum 2010) en geconstateerd dat deze morele aspecten niet expliciet in de lessen naar voren komen, ervaren we een probleem. Er is namelijk een discrepantie tussen wat van waarde kan zijn en wat er feitelijk gebeurt.

Vanuit een ontwerpgerichte benadering heb ik lessen ontwikkeld. Ik ben met name geïnteresseerd in wat die ‘morele aspecten’ betekenen vanuit een deugdenbenadering. Aan de hand van diverse werkvormen heb ik met de studenten onderzocht welke (kardinale) deugden in de gekozen fragmenten uit de wereldliteratuur voorkwamen. De studenten ontwikkelen op die manier inzicht in hoe ze de morele aspecten in de wereldliteratuur kunnen herkennen en hoe ze deze aspecten vervolgens kunnen toepassen in hun eigen lespraktijk met hun (toekomstige) leerlingen.

In aansluiting op mijn onderzoek van afgelopen jaar met alleen studenten Nederlands, gaan we aankomend jaar van start met een pilot ‘Deugden in de wereldliteratuur’. Bij deze vakoverstijgende module zullen alle talen vertegenwoordigd zijn. Door te werken aan de hand van de kardinale deugden (‘moed’, ‘wijsheid’, ‘rechtvaardigheid’ en ‘maat’) kunnen we studenten morele kaders bieden om zo meer vocabulaire te ontwikkelen over hoe te praten over de morele aspecten van de wereldliteratuur. Het praten over die morele aspecten in de wereldliteratuur draagt bij aan de morele vorming en *Bildung* van onze studenten aan de lerarenopleiding. Mijns inziens een onmisbaar proces in het worden/zijn van een goede docent.

Referenties

- Hakemulder, F. (2011). *De stralende lezer. Wetenschappelijk onderzoek naar de invloed van lezen*. Delft: Eburon.
- Finkelkraut, A. (2010). *Een intelligent hart, hoe romans je helpen te leven*. Amsterdam: Uitgeverij Atlas.
- Kempen, Y. (2010). *Klassieke leesclubgids, romans uit de wereldliteratuur*. Amsterdam: Querido's Uitgeverij BV.
- Nussbaum, M. (2010). *Not For Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton: Princeton University Press.
- Sanderse, W. (2012). *Character Education, A Neo-Aristotelian approach to the philosophy, psychology and education of virtue*. Delft: Eburon.
- Tongeren, P. van (2009). *Sprekende werken, over de ethische zeggingskracht van literatuur*. Budel: Uitgeverij Damon.
- Vanheste, J. (2012). *De wijsheid van de roman, literaire antwoorden op filosofische vragen*. Budel: Uitgeverij Damon.
- Vergeer, C. (2008). *De fluistertuin. Filosofie en literatuur*. Budel: Uitgeverij Damon.